

М. А. ВЕНГРЕНІВСЬКА, А. Д. ГНАТЮК
ЩЕ РАЗ ПРО МОВНУ КУЛЬТУРУ ПЕРЕКЛАДУ

У наш час перекладають багато, перекладають здебільшого гарно. Український читач має змогу знайомитися з перекладами світової літератури, які здебільшого здійснюються з мови оригіналу на високому професійному рівні (напр., новели А. Франса, казки народів СРСР та ін.). А все ж перекладачам можна закинути іноді надмірне прагнення «урізноманітнити» мову перекладу, максимально відтворити не тільки фамільяризми, але й діалектизми і навіть вульгаризми. Ось деякі приклади:

«Батько почав відроджуватись. Мамин шлюб добряче стусонує його під зад» (Е. Палмер. Мій батько Сонечко-Джонсон, с. 57);

«Поліцейський хвацько розкарячився посеред вулиці» (Коллоді. Піноккіо, с. 7).

Можливо, перекладач і був дуже близький до висловів оригіналу, але відомо, що дослівний переклад не найкращий. До того ж подібні вульгаризми можуть бути не такі виразні в мові оригіналу, ніж їх відповідники в мові перекладу. Яскраво виділяючись на загальному нейтральному тлі твору, ці вислови, до речі, аж ніяк не служать мовною характеристикою персонажів, а сприймаються сучасним читачем як стилістично нейтральна мовна норма.

Не позбавлена мова перекладів і «псевдореалій». Це стосується насамперед страв і столового начиння: «Маріанна підкинула ногою порожню паперову скляночку з-під морозива» (М. Лобе, Ф. Мікура. Бабуся на яблуні, с. 253). Або: «Сімона міняла посуд і ставила на стіл велетенський таріль, що парував, — печериці-а-ля крем» (Ф. Дютенматт. Суддя та його кат, с. 170).

Тут, певно, перекладача підвело незнання французької мови (переклад здійснювався з німецької). Французьке «сгèте» означає сметана, тож служниця подавала на стіл не «печериці під солодким кремом», а печериці в сметані.

Якщо угорського школяра в шкільній їдальні годують чомусь не пундиками, а «варениками з повидлом» (Ж. Моріц. Будь чесним до самої смерті, с. 87), то німецького хлопчика мати закликає:

«Не бери пирога руками. Для цього є ложка...

— Бери пиріг ложкою, — зашипіла мама.

— Та їх же тут нема, а тільки виделки, — теж пошепки відказав я.

— Та це ж і є виделки для пирога» (Г. Гольц-Баумерт. Альфонс Ціттербакс, с. 52-53).

Певна річ, йдеться не про якісь особливі пироги, а про звичайнісінький торт.

«Старий насмажив таку велику копицю грінок, що його й самого з-поза неї ледве було видно, хоч вони й далі потріскували на залізному деку..., а міс Скіффінс запарила чаю так багато, що це викликало страшенне збудження у свині в хлівчику за домом» (Ч. Діккенс. Великі сподівання, с. 295). Легко уявити «копицю млинців», а от «копицю грінок» уявити так само важко, як, скажімо, «копицю дров».

Можливо, в Англії чай і «запарюють», тим більше, що захвилювалася свиня в хлівчику, для якої його, певно, й запарювали, але наш читач знає, що чай все ж таки заварюють.

Наведемо кілька прикладів з іншими псевдореаліями:

«Досить було іскрі потрапити у вовчу вовну, як вона вже звідти не витрушувалась, а спалахувала полум'ям» (Д. Р. Р. Толкін, Гоббіт, с. 106). Замінюючи вовче хутро на «вовчу вовну», перекладач передає зміст прислів'я «вовк в овечій шкурі».

«За хвилину вже ціла (вовча) згряя з палаючими очима й висолопленими язиками стрибала й гавкала довкола дерева» (Гоббіт, с. 103). Звичайно, нічого, крім комічного ефекту, такі «знахідки» не дають для сприйняття художнього твору, а тим більше для збагачення рідної мови.

Цікаво, що, пропонуючи лексику вузькорегіональну там, де треба вжити літературний відповідник, перекладачі часто «гублять» цей відповідник, замінюючи описовим: особливо це стосується одиниць рахунку. Як відомо, у багатьох західноєвропейських мовах замість

тижня вживається поняття «8 днів», замість двох тижнів — 15 днів, місяць — це 30 днів, рік — 12 місяців, а півтора року — 18 місяців тощо. Нерідко такий рахунок перекочує і до перекладеного твору: «Як я хотів з'їсти шістдесят яєць» (Альфонс Ціттербакс, с. 126).

Перекладач забуває, що 60 яєць українською мовою — копа (яєць)! У цьому вислові захована, до речі, й певна образність вислову українською мовою, хоча, можливо, для юного читача й треба було б пояснити цю назву міри.

Звичайно, в одній з перекладних книжок, адресованій юному читачеві, героїня-школярка *підігриває* собі на обід «*квашену(!) капусту з сосисками*», то нічого, крім посмішки, таке «підігрівання квашеної капусти» не викликає. А от нарочитий, штучний розмовно-фамільярний стиль, який чомусь має тенденцію витіснити нейтральні літературні синоніми, утруднює сприйняття твору:

«Міс Флетчер — наша класна керівничка — також не мала ніякого резону гладити мене по голівці» (Е. Палмер. Мій батько Сонечко-Джонсон, с. 14).

«Хвіртка знову стояла отвором» (Ч. Діккенс Великі сподівання, с. 57).

«Колишній президент міністрів... очолив уряд» (Е. Шульц-Земрау. Виставка однієї принцеси, с. 32).

Зрозуміло, що на місці виділених висловів мали б стояти інші мовні звороти. Найбільше труднощів, очевидно, виникає в перекладацькій практиці у зв'язку з відтворенням експресивної лексики, фамільяризмів, вульгаризмів, а також діалектизмів. Не завжди їхні відповідники узгоджуються із загальним фоном мови перекладу, або зумовлюються мовною характеристикою персонажів. Дослівний переклад у багатьох випадках виявляється невдалим, штучним. Заміна при перекладі найпростіших понять лексикою, що не відповідає літературній нормі мови оригіналу, справляє подвійний негативний вплив на читача: читач не має правильної уяви про художній стиль оригіналу, а також про виражальні можливості української мови. Культура перекладу на рідну мову — це насамперед виявлення і збагачення її мовностилістичних засобів.